

ouderlijke macht of het huwelijk. De opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw per 1 januari 1957 (onder juristen bekend onder de naam: *Lex Van Oven*) kan als een postuum eerbetoon aan mr. Corry Tendeloo worden beschouwd. Zij was immers degene die minister-president Drees in kennis bracht met de 74-jarige Leidse emeritus-hoogleraar J.C. van Oven, die al sinds de jaren twintig van de vorige eeuw binnen de rechtswetenschappen pleitte voor gelijke rechten voor de gehuwde vrouw. Het naar voren schuiven van Van Oven was één van de meesterlijke zetten van Tendeloo. Op haar voorspraak werd hij minister van Justitie. Zij had daartoe overigens zelf ook de kwaliteiten, maar aan een vrouwelijke minister waren Drees en zijn coalitiepartners nog niet toe. (Voor de eerste vrouwelijk minister moeten we op de benoeming van mevrouw Klompé wachten die niet feministisch was en daardoor acceptabeler voor de Haagse heren.)

Linders heeft met dit mooie boek recht gedaan aan de belangrijke rol die Corry Tendeloo heeft gespeeld voor de rechten van de vrouw in de Nederlandse democratie. Daarbij is het accent vooral komen te liggen op het denken, doen en laten van Tendeloo als feministe. Onbelicht blijft de mate waarin haar handelen werd bepaald vanuit de juridische discipline. Linders geeft aan dat er weinig (primaire) materiaal daarover voor handen is. Wel wordt er aandacht besteed aan het feit dat Corry Tendeloo in de Tweede Kamer haar redevoeringen steeds plaatste binnen de rechtshistorische context. Daarin was zij een typische leerling van Van Oven, wiens verdienste het was dat hij zijn leerstoel in het Romeinse recht steeds bleef koppelen aan een uitgesproken interesse voor de dagelijkse *praxis* van de jurist. Zijn decennia-lange arbeid voor het *Nederlands Juristenblad* (*NJB*) is daar één van de voorbeelden van. Zijn manier van denken kon door Tendeloo via het *NJB* meer dan 30 jaar gevolgd worden. Haar drijfveer en de legitimatie voor haar actieve handelen lijkt sterk bepaald door haar juridisch denken. De gelijkheid van man en vrouw lag voor Van Oven in de natuur en volgde derhalve *ipso facto* uit het natuurrecht. Van Oven stond achter haar ideeën en had deze misschien via zijn publicaties en persoonlijke contacten mede vorm gegeven. Maar het belangrijkste was wel het feit (zoals hij haar in een necrologie in het *NJB* herdacht) dat hij respect voor haar had en veel van haar verwachtte.

J.E. van Kamp,
Landbouw Universiteit Wageningen

Janny Venema, *Beverwijck. A Dutch village on the American frontier, 1652-1664*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam (Hilversum: Verloren / Albany, NY: State University of New York Press, 2003) 527 pp. ISBN 90-6550-760-4

Het ontstaan van een nieuwe samenleving op Noord-Amerikaanse bodem is het onderwerp van de dissertatie van Janny Venema. Sinds 1985 heeft zij in dienst van het New Netherlands Project gewerkt aan tal van bronuitgaven voor de vroegste geschiedenis van Albany. Nadat eerder al van haar hand een studie over de armenzorg in Beverwijck/Albany in de periode 1650-1700 verscheen (*Kinderen van weelde en armoede*, Hilversum 1993), bekroont zij nu haar jarenlange studie van de Nederlandse archieven in Amerika met een dissertatie over het ontstaan van Beverwijck.

Eén van de fascinerende kenmerken van het korte bestaan van Nieuw-Nederland is de ondergemiddelde felheid waarmee opeenvolgende directeuren hun gezag handhaafden.

Het eerste hoofdstuk van *Beverwijck* begint met een beschrijving van oudejaarsnacht 1651, waarin de soldaten van Fort Oranje, blijkbaar gestimuleerd door hun meerderen, na middernacht het vuur openen op het binnen schootsveld gelegen huis van de patroon van Rensselaerswijck. Dit vuurwerk werd de volgende dag gevolgd door de mishandeling van de zoon van de directeur van de patroonschap.

Rensselaerswijck was in 1629 opgericht door Kiliaen van Rensselaer, een Amsterdamse juwelier en grootaandeelhouder van de WIC, die een heuse volkspanting voor ogen had. Uiteraard moest zijn patroonschap, waar hij kolonisten vestigde, een centrum hebben. De keuze viel op het gebied direct ten noorden van Fort Oranje (ter plaatse van het huidige Albany), duidelijk tegen de zin van de directeur van Nieuw-Nederland. Het leidde tot een hoogoplopend conflict waarbij Stuyvesant uiteindelijk in 1652 het hele gebied binnen 3.000 voet rondom Fort Oranje onder zijn gezag bracht.

Blijkbaar opende dit geheel nieuwe, en aantrekkelijker perspectieven voor eventuele kolonisten. In twaalf jaar tijd, tot de overdracht van Nieuw-Nederland aan de Engelsen, vervijfvoudigde de bevolking tot een omvang van circa duizend zielen. De bezwaren van militaire aard tegen een burgernederzetting binnen het schootsveld van het fort, in de richting waar de Indianen vandaan kwamen, vormden na de annexatie blijkbaar geen enkele belemmering voor deze groei. De nieuwe naam, Beverwijck, verwijst naar het voornaamste middel van bestaan, de handel in beverpels.

De aanleiding voor het onderzoek van Venema was een verzoek om de plattegrond van Beverwijck en de vroegste uitgifte van percelen te reconstrueren. Hieruit ontstond haar vraag hoe de bewoners zich aan de bijzondere omstandigheden aanpasten en ver van huis een nieuwe samenleving vormden. Beverwijck had een bevolking die geheel uit immigranten bestond, uit de Republiek maar ook uit vele andere landen (inclusief Afrikaanse slaven). Iedereen had een groot deel van zijn familie en netwerk achtergelaten. Het landschap, het klimaat en de omgeving waren eveneens nieuw voor hen. Bovendien had men hier te maken met Indianen, de oorspronkelijke, niet-christelijke inwoners, met wie men in de regel goed handel kon drijven.

Aan de hand van verslagen van het lokale gerecht, rekeningen van de diaconie, bewaarde correspondentie van de Van Rensselaers en gegevens over gronduitgifte behandelt Venema haar vraag vanuit verschillende invalshoeken. Venema hanteert overigens voor de nederzetting consequent het begrip *bijeenwoning*, zoals de directeur van Rensselaerswijck het geplande centrum noemde, waarmee zij de keuze voor de termen 'dorp' of 'stad' vermijdt. We zien hoe Beverwijck gebouwd wordt: huizen, bruggen, wegen, molens, de kerk, het armenhuis, een wachthuis en steenbakkerijen. Er zijn 44 namen van timmerlieden geteld. Gebouwd wordt er ook in institutionele zin: een gerecht met schout en schepenen, weesmeesters, rooimeesters en een notaris, een kerk met predikant, kerkenraad en diaconie en schoolmeester.

In deze samenleving heeft de een meer succes dan de ander, zoals blijkt uit de hoofdstukken over handelaren, ambachtslieden en bedeeiden. Hoewel aanvankelijk iedereen gelijke kansen lijkt te hebben, lukt het niet iedereen om een kapitaal te verdienen in de beverhandel. Ruim tien jaren na haar ontstaan heeft Beverwijck al een duidelijke elite, die zowel in de magistratuur als in de kerkenraad is vertegenwoordigd. Een gecompliceerde positie hebben enkele jongere zonen van Kiliaen van Rensselaer die, meerderjarig geworden, als directeur naar de patroonschap overkomen om de belangen van hun familie te behartigen. Maar Beverwijck is onttrokken aan de patroonschap en daarom hebben haar bewoners tegenover de directeuren van Rensselaerswijck geen enkele verplichting meer. De zonen moeten zich als handelaren tussen de

andere handelaren staande houden. Hun eventuele pretentie de meest vooraanstaande familie te zijn, die ze uitdragen in hun levensstijl, door in het grootste huis te wonen en een fraai gebrandschilderd glasraam met familiewapen aan de kerk te schenken, moeten ze waarmaken door succes in de handel.

Ook in deze minutieuze studie, waarin het lot van veel individuele inwoners door de jaren gevolgd wordt, blijven er vragen onbeantwoord. Door de lucratieve beverhandel kwam er blijkbaar veel geld binnen. Iedereen probeerde een zo gunstig mogelijke uitgangspositie voor handel met de indianen te verwerven, zoals blijkt uit de voor een kleine nederzetting opvallend grote aantallen bierbrouwers en herbergiers, bakkers, smeden en geweeladenmakers. Alles wat men echter niet zelf kon maken (zoals textiel) moest vanuit de Republiek aangevoerd worden en was duur. In de nederzetting zelf werden naast munten ook beverhuiden en *sewant* (kettingen van schelpenkralen, aanvankelijk vooral voor het betalingsverkeer met de indianen) als valuta gebruikt. Naarmate de beveraanvoer stagneerde en de productie van *sewant* toenam veranderde de koers van deze valuta. Er deed zich blijkbaar al snel een sterke inflatie voor, ook in de waarde van basisbehoeften, zoals uit de rekeningen van de diaconie blijkt. Venema wijst erop dat veel bedeeden, net als de andere kolonisten, toegang hadden tot een stukje grond om daarmee in hun behoeften te voorzien. Hoewel de predikant van Beverwijck naar verhouding tot de omvang van zijn gemeente een groot salaris kreeg, schreef hij daarvan maar moeilijk rond te kunnen komen. Waarschijnlijk kon hij het zich niet permitteren om zelf een stukje grond te bewerken. Toen de beveraanvoer stagneerde, onder meer door oorlogen van de indianen, kwamen steeds meer inwoners in financiële problemen. Dit maakt nieuwsgierig naar de andere bestaansmiddelen in de kolonie, vooral de landbouw. De stichter van de kolonie had niet in de eerste plaats de beverhandel, maar landbouw door zijn kolonisten voor ogen gestaan. Van sommige succesvolle inwoners vermeldt Venema ook dat deze investeerden in land en boerderijen, die ze door anderen lieten bewerken. De omvang en betekenis van deze landbouw blijven echter grotendeels buiten beeld.

De economische ontwikkeling van Beverwijck is echter niet het onderwerp van deze studie. De auteur wil in plaats daarvan laten zien hoe mensen ver van huis een nieuwe samenleving vormen. Sommige inwoners pendelen in de loop der jaren regelmatig tussen kolonie en vaderland, anderen keren definitief terug maar onderhouden hun overzeese handelsrelaties. Ten slotte zijn er de inwoners die hun lot definitief aan dat van Beverwijck/Albany verbinden. Het is een grote prestatie van Venema om de grote lijnen van het ontstaan van Beverwijck te schetsen en tegelijkertijd zoveel oog te hebben voor de onderliggende en vaak tegenstrijdige individuele levens en ambities.

Johan A. Kamermans,
Wageningen

George Fredrickson, *Racism: A Short History* (Princeton: Princeton University Press, 2002) 224 pp. ISBN 0691 11652 0

In zijn *Racism: A Short History* vergelijkt de Amerikaanse historicus George Fredrickson (Stanford University) de geschiedenis van antisemitisme en racisme in Europa, met name Nazi-Duitsland, de apartheid in Zuid Afrika en de rassenscheiding in de Verenigde Staten. Eerder publiceerde hij een gedetailleerde vergelijkende studie,